

מאמרי הגות וצפונות בפרד"ס התורה בעצמה הפרשה

מאת
משה בכמה"ר עזרא בצרי

שנת התשפ"ג

האזינו - סוכות

מבנה הפרשה

פְּרֻשַׁת הָאֲזִינוּ היא פרשת השבוע העשירית בספר דברים.

לפי החלוקה לפרקים, היא מתחילה בפרק לב, פסוק א ומסתיימת באותו פרק בפסוק נב. ובפרשה עצמה נ"ב פסוקים, מספר המסמל פעמיים את שם הוי"ה ברוך הוא.¹

ארבעת הפרשות האחרונות של חומש דברים, הן הפרשות הקצרות ביותר מכל פרשות התורה, וכאלו באו להקל מעלינו לקראת סיום קריאת התורה, לעומת פרשת נשא הארוכה ביותר, הנקראת לאחר קבלת התורה בחג השבועות, שאז יש נכונות לשמוע גם דברים ארוכים.

אמנם הן בבחינת מעט המכיל את המרובה! שכן בחתימת ספרו, באו דברי צוואתו של משה רבינו לכלל ישראל, והכל הולך אחר החיתום, וכעין מה שבשטר ישנה חזרה בשיטה אחרונה, ובפרט בפרשת האזינו שבה כלל את כל ימות העולם.

המספר נ"ב הוא גם בגימטריה אליה"ו, מבשר הגאולה, וכמנין כל"ב, המרמז על כלב בן יפונה שזכה להכנס לארץ, וכאמור בסוף הפרשה, שהגיע הזמן שבו יעברו את הירדן ויכנסו לארץ.

גם הצירוף של ב"ן, מזכיר לנו כי משה רבינו עם היותו מבחר המין האנושי ועם כל גדולתו, הוא היה ילוד אשה ובן אדם שנגזרה עליו מיתה, וזהו מעצם היותו 'בן', כלומר בן תמותה ככל בני האדם הראשון.

הרוקח מבאר שמנין הפסוקים בפרשה כנגד נ"ב שנה שלא עבר איש ביהודה בזמן החרבן.²

ולפי דברי הזוהר שיש ג"ן פרשות בתורה, יוצא אפוא שפרשת האזינו היא הפרשה הנ"ב מתחילת התורה.³

את פרשת האזינו קוראים בדרך כלל בשבת שבין ראש השנה לבין יום הכיפורים, היא שבת שובה, או בשבת שבין יום הכיפורים לסוכות.⁴

¹ וכן שם הוי"ה במילוי, יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה. גימטריא ב"ן.

² כמבואר ביומא נד, א כגימטריה בהמה, וכמו שקונן ירמיה (ירמיה ט, ט): "עַל הַקָּרִים אֲשָׁא כְּכִי וְנָהִי וְעַל נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה פִּי נִצְתּוּ מִבְּלֵי אִישׁ עֲבָר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֵה, מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד פְּהֵמָה נִדְדוּ הַלְכוּ".

³ ראה מה שכתבנו על כך בפרשת וילך שאנו מוונים נ"ד פרשות, והבאנו שם כמה תירוצים על כך, והאמור כאן תואם עם התירוצים שעד לפרשה זו יש שתי פרשות הנחשבות כמחוברות.

⁴ תאריכי הקריאה וההפטרה:

השבת בה קוראים את פרשת האזינו יכולה לחול בארבעה תאריכים שונים:

בשנים שסימנן: הש"א ושנת הכ"ז, שנת הש"ג ושנת הח"א - ג' בתשרי,

בשנים שסימנן: זש"ג ושנת זח"א, שנת זש"ה ושנת זח"ג - ח' בתשרי,

בשנים שסימנן: גכ"ה ושנת גכ"ז - י"ב בתשרי,

ובשנים שסימנן: בש"ה ושנת בח"ג, שנת בש"ז ושנת בח"ה - י"ג בתשרי.

אנחנו נדרשים להטות אזן ולהקשיב קשב רב לשירתו של משה, המשמשת כעדות לכל באי עולם לכל קורותיהם. וכתב הרוקח שבזכות 'האזינו' יבוא יום 'הרנינו' – הפסוק האחרון בשירה.

הפרשה ממשיכה את רצף הפרשיות שלקראת סיום התורה, ובהן מסופר על ההכנות לפטירתו של משה רבנו. את רוב רובה של פרשת האזינו תופסת שירת האזינו, העתידה, כפי שנאמר למשה בפרשה הקודמת, להיות עדות לעם ישראל לקראת הקורות אותם בדורות הבאים. השירה מתארת את המחזור ההיסטורי של עם ישראל: נחלת ארץ ישראל, חטא, גלות וגאולה.

לאחר השירה ישנן עוד שתי פרשיות קצרות: בראשונה מתואר כיצד קורא משה את השירה לבני ישראל ומתרה בהם פעם נוספת להקפיד לקיים את התורה: "כִּי לֹא דָבַר רַק הוּא מִפֶּם כִּי הוּא חַיִּיכֶם וּבְדָבָר הַזֶּה תִּאָרִיכוּ יָמִים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ". בשנייה מצווה ה' את משה לעלות להר העברים - הוא הר נבו - להשקיף על ארץ ישראל, להשאר שם מול בית פעור, כדי לבטל את קליפת פעור, ולהיאסף אל עמיו, ושם משה זכה להגיע לשער הן' מה שבחייו לא יכל, ולכן נקרא ההר הזה בשם 'נבו' - הן' בו.

בפרשה יש 52 פסוקים, אשר מאוגדים ב-3 פרשיות פתוחות וללא פרשיות סתומות, יש שצינו שזאת הפרשה היחידה בתורה ללא פרשיות סתומות. אולם כפי הנראה לפנינו גם פרשת בלק היא מתחילה כפרשה סתומה ויש בה רק פרשה פתוחה. אולי מסמל הדבר את ביאתם של ישראל לארץ אשר נפתחה בפניהם, ומעתה יכולים הם להכנס אליה והיא תהיה נוחה להכבש בפניהם. (ובפרשת בלק אולי הדבר מרמז על בלעם שהיה שתום עין).

הפרשה מכילה סדר אחד, כאשר הפרשה מתחילה בתחילת הסדר ומסתיימת בסוף הסדר בדומה לכך שהיא מתחילה בתחילת פרק ומסתיימת בסוף פרק לפי החלוקה לפרקים.

מבנה השירה

השירה בנויה שורות-שורות, וכל שורה מחולקת לשתי צלעיות שוות פחות או יותר, בכל צלעית כשלוש מילים. בספר התורה היא כתובה בתבנית הקרויה "לבנה על גבי לבנה", כלומר בשתי עמודות ארוכות לאורך הדף, לעומת שירת הים, הכתובה "אריח על גבי לבנה"⁵.

אם קוראים את פרשת האזינו בשבת שובה, מפטירים בהפטרה המיוחדת לשבת שובה. אחרת מפטירים בשירת דוד, בשמואל ב', כב, פסוקים א'-נ"א. התימנים והאיטלקים מפטירים בספר יחזקאל, פרק יז, פסוק כ"ב - פרק י"ח, פסוק ל"ב. בחומש עם הפטרות כמנהג רומניא, קושטא רס"ה, מוזכרים שני המנהגים. לפי מנהג אחד המוזכר בקונטרס פוזנא, נהגו להפטיר "דרשו" בשבת שובה, ו"שובה" בשבת שבין יום כיפור לסוכות.

⁵ כתב הר"ן על מגילה דף טז, ב:

אריח, זה הכתב. לבנה, זה החלק שהוא רחב כפלים מן הכתב, שיהא אריח חצי לבנה, כך פרש"י ז"ל. ואין נראה לרבינו תם ז"ל, אלא כמו שאריח הוא מן הכתב, כמו כן הלבנה הוא מן הכתב, שהלבנה והאריח שתיים מרובעים, אלא שזה גדול וזה קטן. וכך הפירוש, כל השירות כולן אריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח, שהשיטה הארוכה קורא לבנה והקצרה קורא אריח, חוץ משירה זו (העמוד של עשרת בני המן במגילה), שאריח על גבי אריח, "את" שהיא תיבה קצרה קורא אריח, שהוא קצר והם זה למעלה מזה, והלבנה קורא לשמות הארוכים וכל השמות זה למעלה מזה.

ותדע, שהרי שירת הים מפורש במדרש, שהיא אריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח וסתומה משני ראשיה, והטעם מפורש בהגדה, לפי שסגר הקדוש ברוך הוא את המצרים לפנייהם ולאחריהם. וראשי השיטין כתבם ר"ת בתיקון ספר תורה שלו, אך שירת האזינו לבנה על גבי לבנה, כמוכח במסכת סופרים (פ"א), שהשיטות ארוכות זו כזו, ששנו שם, האזינו שעשאה שירה, ושירה שעשאה האזינו אל יקרא בו, לפי ששירת הים השיטות אחת ארוכה ולמטה ממנה קצרה, ושירת האזינו כולן ארוכות.

הרעיון בכך הוא שהמילים נקראות בספר יצירה בשם 'אבנים', וכשרוצים לבנות כותל חזק, מניחים אריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח כמו באבני הכותל המערבי, לתוספת חוזק ולאפשרות בניה נוספת על גביה, אבל כשמניחים אריח על גבי אריח או לבנה על גבי לבנה, הבניה רעועה וללא אפשרות תוספת בניה על גביה.

ולכן כשהשירה מבטאת את מפלתן של רשעים, כדי שלא לתת להם תקומה כותבים את השורות בצורה של אריח קצר על גבי אריח קצר, כמו בכתיבת עשרת בני המן, שבטור השמאלי כתוב רק המילה הקצרה 'ואת'. ובשירת האזינו שלוש מילים התופסות מרווח כשל לבנה הרחבה יותר, אחת על גבי חברתה, מה שאין כן בשירת הים המספרת על הצלתן של ישראל, השירה בנויה בצורה יציבה של אריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח.

באופן אחר אפשר לבאר, שהלבנה הארוכה מסמלת אריכות אפים, ואילו האריח הקצר מסמל קוצר רוח ועשיית דין במהרה.

כאשר הם משולבים יחד הדבר מורה על שלימות, וכמו שמופיע ב'פתח אליהו'⁶ – 'חד אריך וחד קצר', שקו החסד נקרא ארוך, וקו הגבורה קצר. ממילא כשמדובר על פורענות הרשעים נוקטים כלפיהם רק בקו אחד, או ארוך או קצר, אך לא משולב וממוזג יחד.⁷

חתימת משה רבנו בסוף ספרו

זה לשון מדרש תנחומא: "הלה' תגמלו זאת, הה'א רחוקה מן השם, למה? שהוא סיום חתימתו של משה.

קח ראש תיבות של פסוקים עד ה' מ-הלה', כגון: ה' מהאזינו וי' מיערף, כ' מכי שם ה' אקרא, ה' מהצור, שי"ן משחת לו, ה' מהלה', ותמצא שהכל עולה בגימטריא כמנין מש"ה, וזו היא חתימתו של משה כאדם שמסיים ספרו וחותר את שמו בסיום ספרו, ולכך הה' רחוקה מהשם".

הדקדוק בקריאת שמות

והטעם כמו שבעשרת בני המן אומרים שלא תהא תקומה למפלתן, כשהחומה שוה בשני ראשיה ואין בה בליטות, אין להוסיף עליה כמו אם היו שם בליטות ושיני החומה, שאז יוכלו להוסיף על הבנין, כך בשירת האזינו שכתוב בה מפלתן של רשעים והאומות, שכתוב 'מראש פרעות אויב' ו'ונקם ישיב לצריו' ו'דם עבדיו יקום', ולא תקשה מזה על כאן, שהרי לא בא למעט שאר אלא מאריח על גבי אריח ולבנה על גבי לבנה, אבל לא בא לומר שיהיו כולן אריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח, שהרי יש שירת האזינו שהיא לבנה על גבי לבנה שכל השיטות הם ארוכות, והטעם כמו שפירשתי, שאמר רבי אבהו, כדי שלא תהא תקומה למפלתן.⁶ תיקוני זוהר יז, א.

⁷ בספר סתרי תורה לרבי אברהם אבועלפיה:

"וסוד וענתה השירה תנועה הישרה הזאת לעד, כי זאת התנועה הישרה היא באמת לעד. ומה היא דרך התנועה הישרה עלייה וירידה והחזרת פנים ואחור, ודומה לסיבובית מצד אחד שהיא חוזרת חלילה. וסוד עולים ויורדים יורה לך סוד השירה, וצורת מציאות תעיד על כל כוונתה.

וסוד השירות, אריח על גבי אריח ולבנה על גבי לבנה, או אריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח. ואם תבין סוד הלבנה והירח תבין זה מסוד קידוש החדש. וקידוש הירח בברכתו יעיד לך סודו ונסתרו בענין ההשגחה האמיתית. ותנועות החפץ היא לפנים ולאחור. וסוד השירה שפע סובב שממנו מות וחיים. והסוד הגדול חכמת אליהו שבא שני הפכים בסוד אל ויה, כי א"ל מורה על מדת הדין, וי"ה מורה על מדת רחמים. ושניהם נכללו בשני שמות ובמציאות אחת. וזאת היא אמיתת ההשגחה מצד המדות המעידות על הדמות המתחייב מן השפע. כי האלהות חכמה, והאמת חיים, והחיים אמת".

המדרש תנחומא⁸ דורש על הפסוק: "זָכַר יְמוֹת עוֹלָם בֵּינוּ שָׁנוֹת דֵּר וְדָר שָׁאֵל אָבִיךָ וַיַּגִּדְךָ זְקֵנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לָךְ", שעל האדם להסיק מסקנות מאירועים שהיו בעבר, וללמוד שלא לחזור על טעויות. כדוגמה לכך הוא מביא את שמות המרגלים ששמם גרם להם, ושלכן יש להמנע מלקרוא לילדים בשמות בעלי משמעות שלילית.

וזה לשון המדרש:

"לעולם יבדוק אדם בשמות לקרוא לבנו הראוי להיות צדיק. כי לפעמים השם גורם טוב או גורם רע, כמו שמצינו במרגלים:¹⁰

שמוע בן זכור - על שלא שמע בדברי המקום, וכאלו שאל בזכורו. וכן הוא אומר, 'כי חטאת קסם מרי'.¹¹

שפט בן חורי - על שלא שפט את יצרו, ונעשה חורי מן הארץ.

יגאל בן יוסף - על שהוציא דבה על הארץ, לכך נאסף בלא עתו.

פלטי בן רפוא - פלט עמו ממעשים טובים ורפו ידיו, שהרי מת.

גדיאל בן סודי - דבר דברים קשים כגידין.

גדי בן סוסי - הטיח דברים כלפי מעלה והעלה סיסיא. הוא שאמר, 'ארץ אוכלת יושביה'.¹²

עמיאל בן גמלי - העמה כחו, על שאמר, 'כי חזק הוא ממנו',¹³ וגמל לעצמו שלא נכנס לארץ ישראל.

סתור בן מיכאל - על שהיה בלבו לסתור מה שכתוב, מי הוא כאל ה'.¹⁴ ואומר, 'אין כאל ישורון'.¹⁵

נחבי בן ופסי - החביא האמת ופסה האמונה מפיו, כמו 'פסו אמונים מבני אדם',¹⁶ לומר דברי כזבים על הקדוש ברוך הוא, ונעשה מך".

ולכאורה יפלא שהרי יש ביניהם כמה בעלי שמות מצויינים, כמו למשל 'יגאל בן יוסף', שאפשר לפרש את השם במשמעות גאולה ולא של גיאול, והשם יוסף הרי הוא בודאי שם טוב עם משמעויות טובות של הוספה ותוספת, ולא שיאסף אל עמיו.

אולם נראה כי כוונת המדרש שפשוט צריך לדקדק באופן כללי בדבר קריאת שם, שיש ממנו השפעה על התנהגות האדם לטוב או למוטב.

⁸ סימן ז. ומצויין שם לבסוף שגם כך נמצא בספר רבי משה הדרשן.

⁹ דברים לב, ז.

¹⁰ במדבר יג ד-יד.

¹¹ ש"א טו כ.

¹² במדבר יג, לב.

¹³ במדבר יג, לא.

¹⁴ נוטריקון של השם מיכאל כקורא תגר, מי הוא כאל, כדי לסתור הכתובים בתורת ה'. ויש שהבינו שהכוונה על הפסוק מי הוא מלך הכבוד.

¹⁵ דברים לג, כו.

¹⁶ תהלים יב, ב.

ואין הכוונה שהשמות שנקראו בהם המרגלים כולם שליליים, אלא שלעיתים גם השמות החיוביים יכולים להיפך למשמעות שלילית שישנה באותו שם, למרות שהוא מתפרש בדרך כלל במשמעות חיובית.

ברשימה זו של שמות המרגלים בודאי יש גם שמות מצויינים שניתן להשתמש בהם, וגם ראוי ורצוי לקרוא בשמות אלו, כמו השם יוסף וכמו למשל השם שמוע כפי שנקרא אביו של רבי אלעזר בן שמוע.

וראיתי בספר 'שמות בארץ',¹⁷ שכתב שאף ששמוע היה אחד מהמרגלים, אבל היה גם שמוע צדיק בנו של דוד המלך.¹⁸

אמנם גם אם לא היינו מוצאים שמות צדיקים שנקראו בשם זה, כיון שהוראת השם היא טובה, אפשר לקרוא בשם זה, וכמו שכתב שם לגבי השם יהודית, שהגם שהוא שם אשתו של עשו, היא אהליבמה, שהיתה מקטרת לעבודה זרה, כיון שהוראת השם יפה, וכפי שנקראה יהודית שהרגה את המלך אליפורנס.¹⁹ וכמו שכתב החיד"א,²⁰ שכאשר השם עצמו הוא טוב ונאה, לא משגיחים אם אדם רשע נקרא בשם זה.

וכן השם 'גדי' שכתב שם "למה ליתן שם של מרגלים, ואף שיש בתורה שבט גדי, זה בקמץ וזה בפתח ואינו שם אדם".

יתכן שהיום הכוונה בשם זה שקוראים אותו במלעיל כצורת חיבה לשם גד, כי לא נח לקרוא בשמות קצרים בעלי הברה אחת בלבד, ולכן בדרך כלל מוסיפים להם אות כמו לדין שרגילים לומר דני, ואם כן אין מניעה לקרוא בשם זה שבודאי אף אחד לא חושב לקרוא כשם אחד המרגלים.

גם על השם 'יגאל' כתב שם: "הרוצה לקרוא לבנו בשם יגאל על שם צדיק אחד שנקרא כן – בתורה נזכר לגנאי אחד מן המרגלים, ואמנם מצינו שם 'יגאל' גם צדיקים, (שמואל ב כג, לו ודברי הימים א ג, כב) אבל בתורה נזכר לגנאי, ואם כבר קראוהו וקראוהו ואין צריך לבטל".

אמנם נראה כי אפשר לקרוא בשם זה לכתחילה, כשם של גבורי דוד, כי משמעות השם היא כמיהה לגאולה ומשמעות יפה.

¹⁷ בדיני וענייני שמות אנשים ונשים במשנתו של הגר"ק שליט"א, מהרה"ג צבי ירוב שליט"א. ה' שניה בני ברק. ובמאמר אחר על משמעות השמות הארכתי בהערות על ספר זה.

¹⁸ ארבעה אישים במקרא נקראו בשם זה (ולא חמשה כפי שנכתב שם בטעות): בשמואל ב ה, יד: 'יְאֱלֶה שְׁמוֹת הַיְלָדִים לוֹ בִירוּשָׁלַם שְׁמוֹעַ וְשׁוֹכֵב וְנִתָּן וְשָׁלְמָה'. והוא נזכר שוב בדברי הימים א יד, ד. ויש עוד לוי בימי עזרא המוזכר בנחמיה יא, יז, וכהן בימי עזרא ונחמיה המוזכר שם יב, יח.

¹⁹ וע"ש עוד מה שכתב על שם זה בעמוד צט.

²⁰ שם הגדולים - חלק גדולים - מערכת א אות לה:

"והיה אפשר לומר דהיכא דהשם עצמו הוא טוב נאה ויאה לא משגיחין אם אדם רשע נקרא בשם זה, והכא דשם אליעזר הוא טוב מאד ופתרונו דהמקום היה בעזרו לכן משה רבינו קרא אליעזר. והרב המבי"ט לא הוצרך לזה בנדונו (לקרוא בשם אליעזר), ויפה אמר שנקרא על שם בנו של משה רבינו ע"ה, אבל למשה רבינו ע"ה עצמו אפשר לומר כאשר אמרנו דהשם עצמו הוא טוב.

וכזה ראיתי בשו"ת בשמים ראש חדשות מעתה ומיחסים אותם להרא"ש ושאר גדולים שכתב בס' ק"ץ וז"ל, ובעיקר השאלה כיצד קורין ישמעאל אין אנו צריכים לדברי המדרש שישמעאל עשה תשובה דכל ששמותיהם נאים ומעשיהם כעורים השם ניתן מעצמו לקרות, אבל בשם כעור או שאין לו הוראה נעימה מתוך שנתלבש בה רשע סימנא מילתא היא עכ"ל. הרי שהרב ז"ל פריך שפיר לישמעאל דהשם נאה ויש לו הוראה נעימה וה"ה לאליעזר כדאמרן. וע"ש עוד בהמשך דבריו.

וראה עוד ב'בית נאמן' משיעורי הגר"מ מאזוז שליט"א, גיליון 99 פרשת יתרו מ"ח שבט תשע"ח, שעמד על כך, ויש ללמוד ממנו את הגישה הנכונה לקריאת שמות.

ועל השם עמיאל כתב: "היה אחד מהמרגלים, (אבל יש גם צדיקים בשם עמיאל בדברי הימים א כו, ה ובשמואל ב ט, ד ובדברי הימים א ג, ה), אבל בתורה נזכר לגנאי.

ומשמע מדבריו שלכן יש להסתייג משם זה. אולם נראה כי הוא שם מצויין, שהרי הוראתו יפה, עמי-אל, וגם יש עוד שלושה שכנראה היו צדיקים הנקראים בשם זה: מְכִיר בֶּן עַמְיָאֵל מְלוֹ דְּכָר.²¹ אבי בת שוע, ככתוב: "אַרְבָּעָה לְבַת שׁוּעַ בַּת עַמְיָאֵל".²² ואיש מבני עובד אדום,²³ ועל כן לא צריכה להיות מניעה מלקרוא בשם זה.

בהמשך הוא כותב: "ומה שמצינו אלישע בן שפט (מלכים א יט, טז) אף ש'שפט' הוא משמות המרגלים, מצינו ג' שפט בדברי הימים (א ג, כב ושם ה, יב, ושם כז, כט), והם היו צדיקים".

לכאורה גם כאן היה לו לומר שכיון שבתורה הוא משמות המרגלים, אזי לכתחילה לא ראוי לקרוא בשם זה, אך לא כתב כן אלא כתב שכיון שיש שלושה צדיקים שנקראו בשם זה, אפשר לקרוא בשם הזה אף לכתחילה.

ושוב, לדברינו עצם השם 'שפט' הרי הוא שם חיובי במשמעות של שפיטה, אלא שכאן המדרש פירשו במשמעות שלילית שלא שפט את יצרו, או היה אפשר לומר ששפט שלא כראוי, וכאמור, לאחר מעשה כך התפרש שמו, אך אין הכוונה שאין להשתמש בשם זה, שאדרבה יש לומר שהוא ישפוט בצדק, וכמו גם השמות 'שפטיה' ו'שפטיהו' במקרא שהיו צדיקים.

וככלל אין למהר לשלול שמות ולהחליף או להוסיף שמות.

וכן אמר לי כבוד דודי היקר הגאון הצדיק ח"ר דוד בצרי שליט"א שיש להזהר שלא להחליף שמות כלל, אלא אם הוא שם של רשעים, ולהוסיף שם רק בהכרח גדול מאד, כגון במוטל על ערש דוי, ה' ישמור ויציל, ושיקרא בשם הנוסף.

יצרנהו כאישון עינו

בהמשך המדרש תנחומא על הפרשה,²⁴ ישנו מעשה יפה על חכמתה של כלה שהשכילה בתבונה למלט נפש בעלה ממיתה, על ידי שהתווכחה עם מלאך וגם יכלה לו, בזכות למדנותה.

ונביאו ככתבו וכלשונו:

"הקדוש ברוך הוא נוצר לבחוניו, כאדם הנוצר אישון עינו.

ומעשה באדם אחד עשיר גדול ומקובל (על הבריות), והיתה לו בת אחת יפת תואר מאד וחסידה. ונשאת שלוש פעמים לשלשה בני אדם, ובכל לילה ראשון של נשואיה, למחרת מוצאים בעלה מת.

אמרה: 'לא ימותו עוד בני אדם עלי, אשב אלמנה ועגונה עד אשר יראה המקום וירחם'.

ישבה ימים רבים.

²¹ שמואל ב ט, ה.

²² דברי הימים א ג, ה שיתכן שהוא אליעם אבי בת שבע.

²³ דברי הימים א כו, ד-ה: "וּלְעֶבֶד אָדָם בְּנֵי שְׁמַעְיָה הַבְּכוֹר יְהוֹזָבֵד הַשְּׁנִי יוֹאָח הַשְּׁלִישִׁי וְשָׁכָר הַרְבִּיעִי וְנַתְנָאֵל הַחֲמִישִׁי. עַמְיָאֵל הַשְּׁשִׁי יִשְׁשָׁכָר הַשְּׁבִיעִי פְּעֻלְתִּי הַשְּׁמִינִי כִּי בָרְכוּ אֱלֹהִים".

²⁴ סימן ח.

והיה לאותו עשיר אח עני מאד במדינה אחרת, והיו לו עשרה בנים, ובכל יום ויום הוא ובנו הגדול מביאין חבילי עצים מן היער ומוכרין אותן, ומזה היו מתפרנסין הוא ואשתו ובניו. פעם אחת לא מכרו ולא היה להם מעות לקנות לחם, ולא אכלו אותו היום. למחר (דבר מה)²⁵ היה להם. הלכו ביער ונתעטף רוח האב. זלגו עיני הבן דמעות על ענים ותלה עיניו למרום. הרהר הבן בלבו ונטל רשות מאביו ומאמו והלך למדינת דודו. וכשבא לביתו שמח שמחה גדולה דודו עליו וגם אשתו ובתו, ושאלו לו על אביו ועל אמו ועל הבנים. ישב עמו שבעה ימים. לסוף שבעת ימים, בא הבחור לדודו, אמר לו: 'שאלה אחת אני שואל ממך, אל תשיבני'. אמר לו דודו, 'אמור בני מה שתרצה'. אמר לו: 'השבעה לי'. וכן עשה. אמר: 'זאת השאלה אשר אני שואל ממך, שתתן לי בתך לאשה'. כששמע האיש בכה. אמר לו: 'אל בני, אל, כי בעונותי כך מדתה'. אמר לו: 'על מנת כך'. אמר לו: 'אם על עסקי ממוני אתה קופץ עליה, אל תשאנה, ואני אתן לך כסף וזהב הרבה, כי אתה בחור נאה וחכם, ובעצתי, אל תסתכן בה'. אמר לו: 'כבר נשבעת על הדבר הזה'. ראה העשיר הדבר ונתרצה לו, ובא לבתו וספר לה את הדברים. כששמעה זאת, בכתה וצעקה כמר נפשה, ותלתה עיניה למרום, ואמרה: 'רכון העולמים, תהי ידך בי, ואל ימותו כל אלו עלי'. מה עשה. קדשה ועשה משתה וקרא לזקני העיר, ועשה כילה וישב החתן בתוכה. ונזדמן לו זקן אחד והוא אליהו זכור לטוב, וקראו בינו לבינו, ואמר לו: 'בני, איעצך עצה נכונה ואל תט מעצתי: כשתשב לסעוד, יבא אליך עני לבוש בגדים שחורים וקרועים, יחף ויגע, שערו כמו מסמרים,²⁶ עני שאין כמוהו בכל העולם. כשתראהו, תקום ממושבך והושיבהו אצלך, והאכילהו והשקהו ושמש לפניו בכל כחך, וכבדהו, ואל תפל דבר מכל אשר דברתי לך, ותשאר לשלום, ואני אלך לדרכי'.

²⁵ לפנינו בסוגריים מה. והכוונה למשהו מועט. ובמהדורת המבואר לא מופיעה תיבת מה. ולגירסה זו מובן שבקושי הספיק להם וכבר לאחר כמה שעות נתעטף אביו ברעב.

²⁶ כפי הנוסח בתנחומא המבואר. ולפנינו: שער נתנו מסמרים, ואין לו מובן, ואולי צריך לומר: שערו נתון כמסמרים.

הלך לו 'הזקן' ובא החתן למקומו.

ישבו על המשתה.

כשהתחילו לאכול, בא אותו עני. וכשראהו החתן עמד ממקומו ועשה לו כל מה שאמר לו 'הזקן'. לאחר המשתה, אותו העני קרא לחתן, הביאו לחדר, אמר לו: 'בני, אני שלוחו של מקום, ובאתי הנה לקחת את נפשך'.

אמר לו: 'אדוני, תן לי זמן שנה אחת או חצי שנה'.

אמר לו: 'לא אעשה'.

אמר לו: 'אם כן, תן לי שלשים יום או שבעה ימי המשתה'.

אמר לו: 'לא אתן לך אפילו יום אחד כי כבר הגיע עתך'.

אמר לו: 'בבקשה ממך המתן לי עד שאלך ואקח רשות מאשתי'.

אמר לו: 'לדבר הזה אשא פניך, ולך בא מהרה!'

הלך לחדר, והיא יושבת יחידה ובוכה ומתפללת לקונה (ופתח החדר).

קרא הבחור אליה, ובאת לפתוח לו. הביאתו אצלה בחדר, החזיקה בו ונשקה לו. אמרה לו: 'אחי, למה באת?'

אמר לה: 'ליטול רשות ממך, כי בא עתי ללכת בדרך כל הארץ, כי המלאך בא והגיד לי, שבא לבקש את נפשי'.

אמרה לו: 'לא תלך, אלא תשב הנה, ואני אלך לו ואדברה עמו'.

הלכה ומצאה אותו.

אמרה לו: 'אתה המלאך שבאת לבקש נפש אישי?'

אמר לה: 'הן'.

אמרה לו: 'לא ימות עתה! כתוב בתורה, 'כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר, נקי יהיה לביתו שנה אחת, ושמח את אשתו אשר לקח'.²⁷ והקדוש ברוך הוא אמת, ותורתו אמת, ואם תקח את נפשו, תעשה התורה פלסתר. אם תקבל דברי, מוטב. ואם לאו, תבוא עמי לבית דין הגדול!'

מיד גער הקדוש ברוך הוא במלאך והלך.

בלילה שכבו יחד החתן והכלה, ואבי הכלה ואמה בוכים בחדרם.

וכשהגיע לחצי הלילה, קמו האיש והאשה להכין קבר לחתנם קודם שיעלה עמוד השחר. (לב לב) יודע לאיש שמת, שבושו שנתנו לבתם להנשא, אחרי שמתו בעליה הראשונים).

כשקמו, שמעו החתן והכלה משחקין ושמחים יחד.

נכנסו לחדר לראות הדבר, ראו ושמחו והודיעו הדבר לקהל והודו לשם.

²⁷ דברים כד, ה.

וזוהו שהקדוש ברוך הוא נוצר הבוטחים בו".

במסכת שבת, ²⁸ יש מעשה דומה שסימו בכך ש'צדקה תציל ממות', ולא רק ממיתה משונה אלא גם ממיתה עצמה.

חג הסוכות

חג סוכות ממחיש לנו מושגים עליונים וגבוהים, ויש הרבה מה להתבונן בו ובמצוותיו.

הסוכה ממחישה את ענני הכבוד, ארבעת המינים ממחישים את השגת שמותיו והנהגותיו יתברך, הזמנת שבעת האושפיזין ממחישה את מידותיו יתברך, וכדומה.

סוכות ושמיני עצרת הם כנגד ימות המשיח שבהם יתגלה בעולם המעשה, גילוי העולם העליון המופשט, ומלאה הארץ דעה את ה'. כך שהמצוות והמנהגים בחג זה, מבטאים עומק מיוחד בידיעת ה', ודרושה מאתנו ההתבוננות בכל פרט ופרט הרומז לעניין גדול.

הגר"א כותב, ²⁹ שיום טוב הוא מעין תקופת אחרית הימים, בסוף האלף הששי, ושבת היא מעין עולם הבא, מהאלף השביעי ומעלה. בכל שבת יונקת כנסת ישראל ממדרגות אלו של אחרית הימים ועולם הבא, על ידי קדושת הזמן והמצוות המשמשות מעין הכנה לעולם זה.

יום הכיפורים מקביל לתקופה הראשונה של אחרית הימים, השלב הראשון של ביטול הרע מבפנים. סוכות מקביל לתהליך ביטול הרע אפילו מבחוץ, והמצוה בישיבתה מקדשת את החיים החיצוניים הגשמיים, ומצרפת אותם לקדושת המצוה הנצחית.

שמחת החג מרחיבה את נצחון עם ישראל כלפי אומות העולם בויכוח הנצחי, אם העולם הזה עיקר, או העולם הבא. על ידי שמחת החג מתרחבת השגת המושכלות להביאה לידי תפיסה מוחשית, וכוחות הרע והרשע הולכים ומתמעטים כפרי החג.

אט אט הולכת ומתבררת טעותם של עובדי החמה, הבועטים בסוכה המסמלת את ארעיות עולם הזה ואפסיותו.

הם מנסים להיאחז בקנייני העולם הזה לשוא. הכל דוהרים עם חידושי הטכנולוגיה במחול שדים חדשים לבקרים, בהמצאת צעצועים עוד ועוד להסתת הדעת מן התכלית, כשהעולם ויעודו הולך ונמוג מפניהם, הכל מתפספס תחת ידם, והנצח צף ועולה בנצחוננו של ישראל.

הסוכה

כתב ה'פלא יועץ' בערך 'סוכה':

"כמה חביבה מצוה זו בין לפי הפשט – והיא העומדת לאדם לכפר במקום גלות – ובין לפי הסוד גבהו סודותיה, ומעט אשר השיגה ידיעתנו הוא שהשכינה פורשת כנפיה עלינו, והאם רובצת על האפרוחים, ושבעה אושפיזין עלאין אור נצוצי נשמתם שוכנים שם, אשר מטעם זה גדלה קדושתה כקדושת בית הכנסת, ומטעם זה אסור לנהוג בה מנהג בזיון, וכל שכן שחוק וקלות ראש.

²⁸ קנו, ב. ראה שם ב'מעשיות התלמוד' מעשה צד על שמואל ואבלט, ועל בת רבי עקיבא. ועיין עוד בהערות למדרש על מקורו של המעשה שלפנינו מספר טוביה.
²⁹ ספרא דצניעותא פ"ה ואבן שלמה פי"א.

ואמרו על האר"י ז"ל, שהיה נזהר שלא לדבר שיחת חולין תוך הסוכה. ובודאי שמי שנזהר לקבוע דירתו וישיבתו בה כל שבעת הימים בקדושה ובטהרה, באימה ויראה, ושמחה רבה כדת מה לעשות, קונה קדושה ותוספת הארה בנפשו רוחו ונשמתו, ומצא כדי גאולתו לכל השנה לעבוד את בוראו עבודה תמה".

הסוכה כנגד הסוכה שעתידי הקדוש ברוך הוא לעשות לצדיקים מעורו של לויתן, שהוא עור הערלה. שבתחילה היה לאדם הראשון 'כתנות אור', והוא אור הגנוז, ובמקומו קבלו 'כתנות עור', שהם מעץ הדעת טוב ורע שממנו אכל אדם הראשון, ולעתידי יחזור כולו לקדושה.³⁰

ענני כבוד

שבעה ימים יושבים בסוכה, כנגד שבע חופות שעתידי לעשות הקדוש ברוך הוא לכל צדיק וצדיק. ענני הכבוד היו שבעה,³¹ כי יש שבעה אופנים של התנשאות והתרוממות שהעננים קבעו בבני

³⁰ כדי להבין במעט מושגים אלו יש לעיין בדברי רבינו בחיי ומהר"ל. לפי העולה מן המפרשים הרבים נראה כי פריסת סוכת שלום עלינו היא סוכה של כבוד מלכים והשראת שכינה. לעתיד לבוא תהייה הסוכות ענני כבוד. לא נשב בסוכה גשמית, אלא בסוכת 'עורו של לויתן' - שמשמעותה לשבת בצל השכינה, מתוך לווייה ודבקות. העניין של אכילת שור הבר ולויתן הוא לזכות לראות את שלמות העולם, נפילת המחיצות בין הגוף והנפש, סילוק הטומאה, עבודת ה' שלמה, תיקון המידות, ומעל לכל - גילוי הסודות הכמוסים של התורה וכלל הבריאה, תוך כדי שמחה עצומה במחיצתו של הקדוש ברוך הוא. וכן עולה מדברי רבי צדוק הכהן מלובלין בכמה מקומות, שכתב שקדושת הסעודה שלעתידי מלויתן ושור הבר ויין המשומר, שיזכו על ידי ניצוח וזביחת ג' יצרים של תאוה וכעס וגיאות, ג' דברים המוציאים את האדם מהעולם... (חלק ד מחשבות חרוץ עמוד קעד).

מה שאנו אוכלין בשבת בשר ודגים, כי עיקר קלקול הנחש היה בתאוה וקנאה, ששורש הסתת הנחש להכניס תאוה ולהרגיש הנאת עצמו, כידוע, וזה עיקר עבודתנו לתקן את קלקולו ולהכניס ב' בחינות אלו לקדושה, וכמו שכתוב: (משלי כג, יז): 'אל יקנא לבך בחטאים, כי אם ביראת ה' כל היום'.

וזה ענין 'בהמות בהררי אלף', והוא שור הבר והלויתן, המזומן לצדיקים לעתיד לבא, כשיבוער היצר הרע, שהם ב' יצרים, של תאוה וכעס, והם בב' בעלי חיים אלו, כמוכא (ברכות סא, א) שבהמה גם כן יש לה יצר הרע, שהרי אנו רואים שהיא מזיקה ונושכת ובוטטת, וזהו יצר הרע של רציחה. והלויתן - הוא תאוה, שעיקר גידולו במים, וכמוכא (בבא בתרא עד, ב). ועיין שם ב'בן יהוידע' לגבי לויתן, שיסרס את הזכר ויצנן את הנקבה? - דגים פרוצים. וזה שאנו אוכלין בשר ודגים בשבת לתקן קלקולו על ידי אכילה בקדושה, ולהכניס הב' בחינות לקדושה... (פרי צדיק שמות יא).

...ועל כן נאמר בפורים 'משתה', ולא 'משתה גדול' כמו באברהם אבינו עליו השלום, ועל כן דרשו ממשלה גדול של אברהם אבינו עליו השלום שעתידי הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק (פסחים קיט), 'שעיקר הסעודה העתידה היא התגלות סודות התורה ואור ה', וכמו שכתב הרמב"ם (פרק ח' מהלכות תשובה), ואף שהראב"ד השיגו, כבר אמרנו שכדברי הרמב"ם מפורש במדרש הנעלם, וזהו 'משתה גדול', יינה של תורה שבעל פה, שיהיה לעתיד, ויהיה מפורש שהוא מהשם יתברך, וזה אי אפשר להתגלות כל זמן שהאדם בגוף, וזה נקרא 'משתה גדול', שיהיה מפורש שגדול עולמים שם, שהקדוש ברוך הוא יגלה הסודות לצדיקים. (שם פורים ב).

...ואף שיש עוד בחינת יין המשומר בענביו, אך זהו אינו בעולם הזה, כי הוא בחינת אור הראשון שגנזו הקדוש ברוך הוא לצדיקים לעתיד לבא, שאז היה הגאולה בשלימות, ויתגלה היין המשומר בענביו, והיינו שתהיה התחדשות תורה שבעל פה בכל פעם יותר, ויתגלו לצדיקים סודות שלא נגלו לאדם מיום שנברא העולם... וכל היין של מצוה מרמז ליין המשומר בענביו, חמרא דמנטרא, מה שאינו כן התורה שבעל פה שבעולם הזה, הוא רק התגלות מעין זה... (בלק יד).

³¹ ספרי במדבר לג, לדעת תנא קמא, ארבע מארבע רוחות, מטה ומעלה ואחת מלפניהם. ולדעת רבי יהודה היו שלושה עשר, שנים מכל רוח ורוח, שנים מלמעלה ושנים מלמטה ואחד מלפניהם. רבי יאשיה אומר ארבע, רבי אומר שנים. ועיין שם בפירוש ספרי דבי רב לרבי דוד פרדו.

והמספר שלושה עשר הוא המספר המבטא כל דבר שבקדושה, כמו שכתב מהרש"א בשבת, קיט, א במעשה של יוסף מוקיר שבת, שמכר המרגלית בשלוש עשרה עליות זהב, שפירוש רש"י דחוק שכוננו במספר י"ג בדרך גוזמא, שאין זה מספר המשלים העשיריות ולא המאות, כמו שאמרו בכל מקום ששים, שהוא משלים העשיריות.

ישראל, ומלבד תועלתם הגשמית, היתה נמשכת להם הארה המבדילה בינם לבין אומות העולם, ומנושאים ומנוטלים מהעולם הזה, ועליונים ממש על כל גויי הארץ.³²

בכל שנה ושנה על ידי מצות הסוכה, מכינים כלל ישראל את עצמם יותר ויותר לקשר הגדול שיחול עליהם בימות המשיח, כדברי הגר"א, "שבע חופות של חג הסוכות", ותיקונם של אומות העולם בהכנתם וביטולם לכנסת ישראל, כמו שנאמר:³³ "ועמדו זרים ורעו צאנכם".

החופות הללו מייחדות אותנו לקדוש ברוך הוא, כדרך שחתן נכנס מביתו העראי בחופתו, שבו אומרים שבע ברכות, לביתו הקבוע, ובכך נשלמים הקניין, וכריתת הברית שביניהם.

הקבלות נפלאות נמצאו בין העננים לסוכה.

הספרי³⁴ דורש ממספר האזכורים של תיבת 'ענן' שבע פעמים, שהיו שבעה ענני כבוד. ודנים שם המפרשים אילו פסוקים החשיב הוא והחולקים עליו. הרוקח מוסיף,³⁵ שיש שבע פעמים בתורה עמוד ענן.³⁶ ובפרשת בהעלותך כתב שלדעת רבי יהודה שהיו שלושה עשר, י"ג פעמים 'הענן' מוזכר בפרשת בהעלותך בלבד.³⁷

לכשנחפש במקרא כולו נמצא כי 'ענן' מופיע בי"ג צורות שונות: ענן, וענן, הענן, בענן, כענן, והענן, ובענן, וכענן, ענני, עננו, ועננך, עננה, כעננים. ומכאן רמז לשיטת רבי יהודה שהיו י"ג עננים.

כמה פעמים מוזכר 'ענן' במקרא?

ענן – כ"ו פעמים.³⁸ וענן – ד' פעמים.³⁹ הענן – ל"ד פעמים. בענן – י"א פעמים. כענן – ד' פעמים.⁴⁰ והענן – ג' פעמים. ובענן – פעם אחת. וכענן – פעם אחת. ענני – פעם אחת. עננו – ב' פעמים. ועננך – פעם אחת. עננה – פעם אחת. כעננים – פעם אחת.

נמצא צ' פעמים נזכרו בכל המקרא, ועם התיבה עצמה בגימטריה סוכ"ה.

ונראה לכוין בזה המספר י"ג הנוגע לכל דבר שבקדושה, כגון י"ג מדות של הקב"ה, ומלת אח"ד שהוא גימטריא י"ג, מורה עליהם שמדות הללו סובבים על אחדותו ואינן משתנים בריבויים רק לפי פעולת המקבל. גם מדות התורה הקדושה הם י"ג שהתורה נדרשת בהם, גם מדות האדם כשכא לכלל קדושת המצות הם י"ג שנים. ולזה בקדושת השבת למעלה, שקנה רבי אבא לכבוד השבת במספר הזה בשלושה עשר איסורים משלושה עשר טבחים, על כוונה זו. וזה יוסף מוקיר שבתות מסתמא גם כן שהיה קונה לכבוד שבת במספר הזה י"ג, ועל כן זכה למספר הזה לי"ג עיליתא דדינרי. והני תליסר גמלי ספיקי כו' נקט נמי במספר הזה, שהוא ודאי נוגע בדבר קדושה הנאמר באיסורי מאכלות, וכן בפרק סדר תעניות, שאמרו לו שיתנו לו י"ג נהרות המושכים אפרסמון טהור וכו' שיתענג בהם, על כוונה זו בקדושת עולם הבא.

³² רמח"ל בדרך ה' ח"ד ד, ב.

³³ ישעיה סא, ה.

³⁴ בהעלותך פסקא כה.

³⁵ בפרשת בשלח.

³⁶ כלומר, צמד המילים עמוד ענן כולל עם ההטיות השונות מופיע בשבעה פסוקים מן התורה. בפסוק האחרון מופיע פעמים.

³⁷ י"א פעמים בפרק ט, ועוד פעמיים בפרק י.

³⁸ כ"ה פעמים במשמעות ענן, ופעם אחת כשם אדם.

³⁹ ומכאן רמז לשיטת רבי יאשיה שהיו ארבעה. וגם לשיטת רבי כי בשנים הו' מנוקדת בשוא, ובשנים בפתח.

⁴⁰ גם מכאן רמז לשיטת רבי יאשיה, וגם לשיטת רבי, כי שנים בסגול ושנים בפתח.

ראשי תיבות וסופי תיבות של תיבת ענן, יש בכל המקרא מאה פעמים! כמנין סכך. מכאן שענין הענן רומז לסכך שהוא עיקר הסוכה.⁴¹

ארבעת המינים

גם ארבעת המינים הם ביחד שבע, שהרי אנו נוטלים שלושה הדסים שתי ערבות, לולב אחד ואתרוג אחד.

ארבעת המינים הגדלים על מים, הנותנים חיות לעולם, מרצים על המים שבהם העולם נידון בימים אלו, והמשמעות הפנימית היא ביחס לחיים הנצחיים. ולכן אם הם יבשים - פסולים.

הלולב הדומה ליסוד האדם, שדרתו וזקיפות קומתו, שהוא בגימטריה חיים, ועושים בו ח"י נענועים, כנגד תפילת שמונה עשרה, וכנגד 18 אזכרות שבקריאת שמע,⁴² ובמזמור:⁴³ 'הבו לה' בני אלים', עם ההדס הרומז לאות י' של שם,⁴⁴ וגם הוא עולה בגימטריה ח"י"ם עם הכולל, ועם הערבה והאתרוג שכנגד האותיות ה' שבשם,⁴⁵ מבטאים את החיים האמיתיים הנצחיים.

"נעימות בימינך נצח"⁴⁶ – נעימות היא איזון בין הכוחות הסותרים בעולם, בין נצחיות - לעולם שחולף. האיזון נעשה בנענועים המבטאים הודאה לבורא עולם על חסדו האין סופי, ולכן סך מספר הנענועים בכל יום ארבע פעמים ח"י, עולה בגימטריה חס"ד,⁴⁷ המאפשר לנו לקנות כאן, בעולם של חיי שעה, קישור וכניסה למציאות הנצחית, בה התורה וישראל והקדוש ברוך הוא אחד הוא, ונצח ישראל לא ישקר, הוא חי וקיים תמיד, וחיי עולם נטע בתוכנו.⁴⁸

חשיבות ימי הסוכות בכך שמהווים השלמה לעשרת ימי התשובה, בהם נתקנו המעשים החיצוניים.

⁴¹ ראשי תיבות כ"ג פעמים וסופי תיבות ע"ז פעמים. וכתב הרמ"ק, שענן רומז למידת החסד שהיא ספירה שביעית ממלכות, ולכן היו שבעה. ועיין ב'קהלת יעקב' ערך ענן בפרטות, שיש ענן מצד הבינה ויש מצד המלכות, כרמוז בזוהר ויקרא א, ב ששני עננים יש, אחד שנכנס בו משה, ואחד שהיה על המשכן. וכתוב בספר הליקוטים תחילת פרשת תרומה בסוד תרומה שהנ' הכפופה רומזת למלכות, והנ' הפשוטה רומזת לבינה. ותרומה – תרי ממאה. וכל זה מקביל ליובל ושמיטה, ולרחל ולאה, ושתי האותיות ה' שבשם הוי"ה. וכיון שהענן והסכך הם כיסוי העוטה, לכן הכל שייך לצד הנקבה, שכל כבודה בת מלך פנימה, והסוכה עצמה בלשון נקבה.

⁴² מגלה עמוקות ואתחנן אופן פא, ואגרא דכלה תה, ב.

⁴³ תהלים כט.

⁴⁴ שער הכוונות ענין סוכות דרוש ה' וז"ל: ד' מנין שבלולב רומזים אל ד' אותיות ההוי"ה. והנה הוי"ה זו כולה היא בזעיר אנפין לבדו, בזה האופן: יוד – חסד גבורה תפארת, והם ג' הדסים, הה – נצח והוד, הם ב' ערבי נחל, ו' יסוד והוא הלולב, ה אחרונה – אתרוג, והיא מלכות שבו, שהיא העטרה שביסוד הנקרא ראש צדיק, אבל אינו נוקבא דז"א... כי נמצא בזוהר שהאתרוג הוא יסוד, גם נמצא במקום אחר שהוא מלכות, ושניהם אמת כי היא מלכות שביסוד דז"א, וזהו טעם איסור הפרשת האתרוג מן הלולב בעת נטילתו...".

⁴⁵ ראה זוהר פנחס רנו, א: תלת הדסין, גדולה גבורה תפארת, ודמייין לתלת גווני עינא, תריין בדי ערבות, נצח והוד, ודמייין לתריין שפון, לולב יסוד דומה לשדרה, דביה קיום דכל גרמין, ועליה אמר דוד, (תהלים לה, י): 'כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך', אתרוג מלכות, דומה ללבא, דביה הרהורין.

⁴⁶ תהלים טז, יא.

⁴⁷ זוהר פנחס רנו, א: ונענועין דהלל אינון משותפין בנענועין דנטילת לולב, ואינון ח"י באנא, ח"י ח"י בהודו תחלה וסוף, ח"י דנטילת לולב, הרי ע"ב, ובגין דא לולב בחושבן ח"ס, וארבע מינין דלולב, הא חס"ד דרועא ימינא, ובגין דא תקינו לולב בימין לסטרא דחסד.

⁴⁸ תמצית מהספר 'אור צפון' – ביאור ההושענות ההקפות והנענועים, על פי חז"ל וגדולי הקדמונים, לרב אריאל שונברג שליט"א, מההקדמה והפרק הראשון והשני ומפרק יט בתוספת נופך.

כל זמן שלא מגלים את השמחה בעבודת ה' הרי זה כאילו השכל והפנימיות כופים את הגוף. אבל כאשר שמחים בעבודת ה', יש בכך הוכחה שהגוף והחיצוניות פועלים בתיאום עם השכל והפנימיות. וזוהי שמחת בית השואבה.

הדמעות שירדו בימי התענית חשובים כניסוך המים.

יסוד המים מרמז לתאווה, 'משקה' - מלשון תשוקה. שורש מידת התאווה בתיקונה הוא התאווה להתקרב אל ה', וכמו שהיה ביום השני לבריאת העולם, שהמים התחתונים בכו שרוצים להתקרב למלך, והקדוש ברוך הוא פייסם, שעל ידי מצות ניסוך המים בסוכות, יתקדשו ויעלו למעלה עליונה שאפילו המים העליונים לא זכו אליה.

בהושענא רבא שופכים לב כמים בבכיה של שמחה, של תיקון. ותיקון ניסוך המים יגיע לשלימותו באחרית הימים כאשר יצאו מים חיים משער המים בירושלים,⁴⁹ לתקן את כל המים התחתונים בעולם, ואז תהיה השמחה בשלימותה.

ימצאהו בארץ מדבר

כאשר חל אירוע במהלך השבוע, יש לו קשר בפרשה שלפניו.⁵⁰ וכך בפרשת 'האזינו' שקוראים אותה בשנים רבות לפני חג הסוכות מופיע הפסוק:⁵¹ "ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמון, יסבבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו" - הרומז לסוכה, וכפי שיתבאר.

רש"י פירש, שהקדוש ברוך הוא מצא חן במדבר את עם ישראל נאמנים לו, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו, וסבבם והקיפם בעננים, וסבבם בדגלים לארבע רוחות, וסבבן בתחתית ההר שכפאו עליהם כגיגית.

הוא מונה כאן שלשה היקפים בחדא מחתא. האחד היקפו של עם ישראל העומד סביבות הר סיני, ובאתערותא דלתתא מצהיר "נעשה ונשמע", וכורת ברית עם הבורא הבוחר בו לעם סגולה.

ההיקף השני הוא של צורת מסעם במדבר בפאר, יופי והדר, דבר שלא מצוי בהולכי דרכים, עם משטר וסדר כל שבט על מקומו, מקיפים למשכן וארון הברית הניצב במרכז, ומראים בכך שהוא הציר המרכזי והדבר החשוב ביותר בחיים שהכל נע סביבו.

וההיקף שלישי באתערותא דלעילא בענני כבוד.

נראה כי שלושת הסיבובים הללו תלויים אחד בשני, ובדרך סיבה ומסובב. מכיון שנאותו לקבל עליהם עול מלכות שמים ויתיצבו בתחתית ההר וחנו סביבו, ומכיון שהציבו את אהל מועד והתורה במרכז כדבר עיקרי, לכן זכו לשני ההיקפים של המפות ודגלים כראוי לגיון של מלך, וצורת מסעם עם היותם מוקפים בשבעה ענני כבוד.

וכך הראה הקדוש ברוך הוא חיבתו לישראל, בהשפעת שבעה ענני כבוד, וכידוע שכל השביעין חביבין,⁵² וזהו שנאמר יסובבנהו - בענני כבוד, יבוננהו - ילמדם בינה בתחתית ההר, יצרנהו כאישון עינו - שאהל מועד עם התורה היה באמצע, וסביבו שבט לוי, וסביבם כל ישראל בארבעה

⁴⁹ זכריה פרק יד ח-ט: "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מִיַּם חַיִּים מִירוּשָׁלַם חָצְיָם אֶל הַיָּם הַקָּדְמוֹנִי וְחָצְיָם אֶל הַיָּם הָאֲחֵרוֹן בְּקִיץ וּבְחֵרֶף יִהְיֶה. וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד."
⁵⁰ כך ידוע מהטור, השל"ה ורבי צדוק הכהן מלובלין.

⁵¹ דברים לב, י.

⁵² ויקרא רבה כט, יא.

דגלים לארבע רוחות השמים. וסיפק צרכינו במדבר ארבעים שנה, וכמו שתרגם האונקלוס **ימצאהו** מלשון שהמציא לנו כל צרכינו.

גם בהפטרה יש רמז מפורש לסוכה בפסוק: "וישת חשך סביבתיו סכות, חשרת מים עבי שחקים".

וזהו הלימוד מהפרשה וההפטרה, לראות את חסדו יתברך האופף עלינו תמיד, ונוצר אותנו מכל משמר בעין השגחתו וטובו כאישון בת עין. הסיבובים הללו הם מעין טבעת נישואין עגולה כצורת האות ס', ומעידים על הקשר שנוצר בין בורא עולם לישראל סגולתו, והתחייבותו שלא יחליפנו בשום אומה אחרת, כמשוש חתן על כלה, וכידוע בחג השבועות נהוג בהרבה קהילות לקרוא את הכתובה.

בין כיפור לסוכות

בימים שבין יום הכיפורים לסוכות אין אומרים תחנון. והטעם כתב הגר"א, כי הם כמו יום טוב וכהמשך ומעין יום כיפור במקצת. וכמו שאמרו במדרש,⁵³ שסוכות, ראשון הוא לכם לחשבון עוונות. וכך בימים הללו שהכל טרודים וטורחים לעסוק במצוות בניית הסוכה וחיפוש ארבעת המינים והכנת כל צרכי החג, הרי יש המשך ענין של כפרה ומירוק, ושמחה ממחילת העוונות.

טעם נוסף יש לשמחה, כי היו אלו ימי חנוכת בית המקדש. וכבמדרש,⁵⁴ משל למדינה שהיתה חייבת מס למלך ויצא לקראתם, בתוך עשרה מילים יצאו גדולי המדינה לפניו וויתר להם שלישי, בתוך חמשה מילים יצאו בינוני המדינה וויתר שלישי, כיון שנכנס למדינה יצאו הכל, אמר מה שהיה היה, ומכאן מתחיל חשבון חדש.

בניית הסוכה להלכה נחשבת כהכשר מצוה. אך לדעת הירושלמי, עשיית הסוכה עצמה – מצוה, ואפשר לברך על עשיית הסוכה, וכמו שנאמר: "חג הסוכות תעשה לך".⁵⁵

וכתב ה'אליה רבא',⁵⁶ שאם עשיית הסוכה מצוה, אם כן כדאי להכניח כבר בעשרת ימי תשובה,⁵⁷ וכמו שכתב ה'בוש' לגבי ברכת הלבנה, כדי שהמצוה אולי תכריע לכף זכות. ואמנם מנהגנו לברך ברכת הלבנה כששמחים במוצאי כיפור על מחילת העוונות. גם לגבי ארבעת המינים אומר ה'מטה אפרים' שיש להקדים בחיפוש ארבעת המינים קודם, אפילו שאינו אלא הכשר מצוה.

⁵³ מדרש תנחומא, מובא בטור סימן תקפ"א.

⁵⁴ שם, וגם ויקרא רבה ל, ז.

⁵⁵ ראה 'אמונת עתיך' תשרי תשע"ג, מאמר הרב יהודה זולדן בהרחבה על המצווה לבנות סוכה. בירושלמי (סוכה פ"א ה"ב; ברכות פ"ט ה"ג) נאמר: העושה סוכה לעצמו מהו אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו לעשות סוכה. לאחר: לעשות סוכה לשמו. נכנס לישב בה אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו לישב בסוכה. משהוא מברך עליה בלילי יום טוב הראשון, אינו צריך לברך עליה עוד מעתה. וכתב הטור אורח חיים (סימן תרמא) על דברי הירושלמי: העושה סוכה לעצמו, אין צריך לברך על עשייתה. אף על גב דגרסינן בירושלמי העושה סוכה לעצמו מברך וכו' סמכינן אנמרא דידן דקאמר שאין צריך לברך על עשייתה. המרדכי (סוכה סימן תשסט) הסביר מדוע אין מברכים שהחיינו על עשיית הסוכה: והאידנא, לא מברכינן שהחיינו על עשיית סוכה כמו שעשו בימי החכמים התנאים והאמוראים, ויש לומר לפי שכל אחד היה עושה לעצמו, לפיכך היה מברך, אבל עתה שאחד עושה למאה אין נראה שיברך העושה והשאר לא יברכו. על פי הסבר זה, כיום שמקובל יותר שכל אחד בונה סוכה לעצמו, היה מקום לחדש אמירת ברכת 'שהחיינו' בעת בניית הסוכה.

⁵⁶ ראה הדיעות בזה בנושאי כלים בסימן תרכ"ה.

⁵⁷ אמנם הרמ"א כתב בסוף סימן רכד שהמדקדקים מתחילים מיד במוצאי יום כיפור בעשיית הסוכה כדי לצאת ממצוה אל מצוה, וכתב המשנה ברורה שלמחרת יעשה את כולה. ובסימן תרכה כתב הרמ"א שמצוה לתקן הסוכה מיד לאחר יום הכפורים, שמצוה הבאה לידו אל יחמיצנה.

ויש כתבו שאפילו שהקמת הסוכה מצוה, לא מכינים אותה לפני כיפור, כי סוכה כמו בית המקדש צריך שיקימוה דוקא צדיקים לאחר יום כיפור, וזהו 'ילכו מחיל אל חיל'.⁵⁸

נכון שיש ענין להקדים לעשות עוד מצוה בעשרת ימי תשובה, כמו שיש אומרים לגבי ברכת הלבנה, אבל אז איננו מספיק ראויים לבנותה. צריך שלא תהיה מדברים המקבלים טומאה.

"ולקחתם לכם ביום הראשון" – דרשו חז"ל ראשון למנין עוונות. כי הארבעה ימים שאחרי כיפור הם ענפים מכיפור, שעסוקים בהם במצוות, והחוטא בהם אדרבה ענשו מרובה. אבל הם המשך ימי סליחה וכפרה וימים מרוממים, ולכן אין אומרים בהם תחנון. ובדומה לזה כתב ה'חתם סופר' שהם כמו יומא אריכתא של כיפור עד סוכות. לזכור 'כי בסוכות הושבת'.

ישנה שאלה ידועה. הרי כל השנה ישבנו בענני כבוד, מדוע יושבים בסוכה דוקא בט"ו בתשרי? גם יש להבין מה השמחה הגדולה בסוכות יותר מתמיד, ולמה מבקשים דוקא בסוכות 'הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת'.

ויובן על פי המדרש שהחיד"א מבארו, אמר רבי לוי, ביקש הקדוש ברוך הוא ליתן בימות הקיץ בכל חודש וחודש מועד: בניסן - פסח, באייר - פסח שני, בסיון - שבועות, בתמוז - ראש השנה, באב - כיפור. באלול - סוכות ובתשרי - שמיני עצרת. כיון שחטאו בעגל, נדחו לתשרי. בתשיעי ועשירי באב היינו צריכים לחגוג את הכניסה לארץ. סוכות באלול, ואיבדנו ונדחה הכל לתשרי. אם כן את סוכות היה אפשר לעשות באלול, ואם כן למה נקבע בתשרי? אומר הרוקח, שכל ראשית - מקודש, כמו בכור ובכורים וראשית דגן, ובגלל שהוא ראשית ימי הגשמים, לכן הוקבע חודש תשרי להיות בו כל המועדים האלו.

והטור כתב טעם אחר, כי היו נוהגים לשבת בסוכות להנפש בקיץ, ובתשרי מקפלים ואורזים את הסוכות לשמרם לקיץ הבא, ואם כן ניכר בכך שהישיבה בסוכה היא לשם המצוה, בזמן שאוספים את הסוכות הביתה, ולא כדי להקר באויר הצח.

אך עדיין יש לשאול למה דוקא בט"ו.

וביאר הגר"א,⁵⁹ שביום י"ז תמוז פסקו ענני הכבוד שהיו בזכות אהרן, למשך 85 יום. כי משה עלה למחרת ב"ח לארבעים יום, וחזר בכ"ט אב, ושוב למחרת בל' אב עלה עד לכיפור. למחרת יום כיפור נאמר:⁶⁰ 'ויקהל משה', כנסם ואמר להם פרשת תרומה והיה הציווי לעשות משכן, ובתוך יומיים הביאו בבקר בבקר, הכל ב"ב וי"ג. ובי"ד העביר משה קול במחנה לא להביא יותר. למחרת בט"ו נמסרו התרומות לאמנים, ובצלאל ואהליאב החלו לעסוק במלאכה במשך חדשיים ויותר, עד כ"ה בכסלו, ובשבעים יום סיימו הכל. יוצא שבט"ו חזרו ענני הכבוד, לכן יושבים אז בסכה.

ומעניין ש'סכה' כפי שכתוב בתורה בצורה חסרה - בגימטריה 85. כהשלמה לימים אלו. וכיון שאז חזרו ענני הכבוד יושבים בט"ו.

ואמנם הביא 'ערוך השלחן',⁶¹ שלמרות שחטאו, הקדוש ברוך הוא לא עזבם והעננים לא הסתלקו, וככתוב בנחמיה,⁶² שעמוד הענן לא סר מעליהם, אלא יושבים אנו בסוכה בתשרי, כי רצה הקדוש

⁵⁸ תהלים פד, ח. כן כתבו מהרי"ל, הרמ"א, 'ערוך לנר' וה'מטה אפרים'.

⁵⁹ בפירושו לשיר השירים.

⁶⁰ שמות לה, א.

⁶¹ תרכ"ה, ב.

⁶² נחמיה ט, יט-כא: "וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים לֹא עֲזַבְתָּם בְּמִדְבָּר אֶת עַמּוּד הָעָנָן לֹא סָר מֵעֲלֵיהֶם בְּיוֹמָם לְהִנְחָתָם בְּהַדְרֵךְ וְאֶת עַמּוּד הָאֵשׁ בְּלִילָה לְהָאִיר לָהֶם וְאֶת הַדְרֵךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָּהּ. וְרוּחַךְ הַטּוֹבָה נִתְּתָה לְהַשְׁפִּילָם וּמִנְּךָ לֹא מִנְּעָתָ מִפִּיהֶם וּמִם נִתְּתָה לָהֶם לְצַמְאֵם. וְאַרְבָּעִים שָׁנָה כָּל־פְּלִתָם בְּמִדְבָּר לֹא חָסְרוּ שְׁלֹמֹתֵיהֶם לֹא בָּלוּ וְרוּגְלֵיהֶם לֹא בָּצְרוּ".

ברוך הוא להראות שאף שחוטאים - אינו מסיר השגחתו מעלינו, וכמו: ⁶³ "בצל חמדתי וישבתי", השראת השכינה, בצלו - זה עמוד הענן, ופריו מתוק - המן. ועוד, בצלו - המשכן, ופריו - התורה.

המילה 'סוכה' במקרא תמיד מופיעה בכתיב חסר, ללא האות ו'. יש אומרים כי זה סמל לצורות הסוכות: ס - ארבע דפנות, כ - שלוש, והה' - שתי דפנות וטפח. המקום היחיד שבו מופיעה מילה זו בכתיב מלא הוא בתהלים: ⁶⁴ "ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון". ⁶⁵ אומר ה'חשק שלמה' שכתוב ב'פרי עץ חיים' ש'סכה' גימטריה הוי"ה אדנות. ותמוה היכן מצאנו סוכה מלא?

אלא לרמוז שבעולם הזה אין השם שלם ואין הכסא שלם, אבל לעתיד לבוא כשישרה הקדוש ברוך הוא שכינתו, ומעונתו תהיה בציון, אזי יהיה השם שלם והכסא שלם. והתרגום: והוה בירושלים בית מקדשי. אם כן בסוכו פירושו בית המקדש, 'ביום ההוא אקים את סכת דוד הנפלת', ⁶⁶ - את בית המקדש.

"סכתה לראשי ביום נשק", ⁶⁷ כלומר, מלשון סכך וכיסוי. אם כן סוכה הוא מקום מסתור והגנה. "כי יצפנני בסכה" ⁶⁸ - בטוח אני שיצפנני בבית מקדשו.

המשכן והמקדש מהוים מקום הגנה. שיר של פגעים, 'יושב בסתר עליון' הוא מזמור צא בתהלים, ובסוף מזמור צ' 'תפלה למשה', אומרים 'ויהי נועם...' ואיך כתוב שצריך לומר שיר של פגעים בהוספה על העזרה וירושלים, אלא יש חיבור בין שניהם ביחד, כי משה מדבר על כך ש'ויהי נועם' זו ההכנה, ה' יושב בסתרו של עולם והתאוה לשבת בצלנו. אומר המדרש 'ונגע לא יקרב באהלך', ⁶⁹ לפני שהוקם המשכן היו מתגרים בנו המזיקים, מרגע שנבנה - נסתלקו. 'ביום כלות משה' - שכולם כלו.

ה'שם משמואל' מבאר שהסוכה דוגמת בית המקדש. והקדוש ברוך הוא ציוה לבנותו, 'הביאני המלך חדריו', ⁷⁰ הסוכה חדר של הקדוש ברוך הוא שמכניס אותנו לביתו. ולכן בגימטריה שני השמות. שיר של פגעים מדבר על חנוכת המשכן. הסוכה מגינה ממזיקים ואז 'נגילה ונשמחה בך', שכל הסוכה חדרו שחל עליה שמו.

וזה הזמן הנאות לאחר הכפרה כי אין לבוא אל המלך בלבוש שק. בארבעה ימים לא מונים עוונות ואז אפשר להכנס למקדש. במדרש נאמר על המקדש 'יפה נוף מושו כל הארץ', ⁷¹ שלא היה אדם מיצר כשהיה המקדש, שהיה אדם נכנס למקדש ומתכפר לו, ואין לך שמחה גדולה מזו להיות נקי, כשישראל שבו בתשובה.

השטן חיפש עילה בנדבת המשכן, אם היה מוצא שם סרך גזל, היה מעכב השראת השכינה. 'אדם כי יקריב מכס' - כמו אדם הראשון שהיה יחיד בעולם והכל שלו. 'אני ה' שונא גזל בעולה' - פרשת תרומה באה אחרי פרשת משפטים, לומר שאפשר להביא תרומת המשכן רק מדבר הנקי לגמרי, ולא כאותם שתורמים לבית הכנסת מגניבות.

⁶³ שיר השירים ב, ג.

⁶⁴ עו, ג.

⁶⁵ ראה מנחת שי, שיש ספרים שמופע חסר.

⁶⁶ עמוס (ט, יא): "ביום ההוא אקים את ספת דויד הנפלת ונגדתי את פני ציון וחרסתי אקים ובניתי פימי עולם".

⁶⁷ תהלים קמ, ח.

⁶⁸ שם כז, ה.

⁶⁹ שם צא, י.

⁷⁰ שיר השירים א, ד.

⁷¹ תהלים מח, ג.

ה'יערות דבש' מבאר שדוד לא בנה את בית המקדש כי שפך הרבה דמים, ולכאורה קשה הרי עשה הכל 'עם יפה עינים' - לפי הסנהדרין עיני העדה?

אלא כמו שכתוב בגמרא,⁷² שבאו לדוד ואמרו לו: עמך ישראל צריכים פרנסה. אמר להם: לכו והתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומץ משביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחולייתו. אמר להם: לכו פשטו ידיכם בגדוד! 'ואני בעניי הכינותי'. מאיפה היה לו כל כך כסף וזהב? - ממה שזרקו עליו לאחר שהרג את גלית. אמר לו ה' יש לך כסף שאתה שומר למקדש, היות ולא נתת לעניים, היה צריך לתת להם ולא להוציאם למלחמת הרשות. אם יש נקודה קטנה בבנין המקדש כבר השטן מקטרג.

מקום הסוכה הוא מקום השראת השכינה. וכמו שכתב 'קב הישר', שכשנעשית הסוכה כהלכתה, היא מקום השראת השכינה ועשית מרכבה לשכינה.

ה'חסד לאברהם' מבאר שהטעם שצריך שתהיה לפחות עשרה טפחים, כי לא יורדת השכינה פחות מעשרה.

כתוב ב'ספורנו',⁷³ כי המשכן נשאר שלם ארבע מאות ושמונים שנה ללא בלאי, כי בצלאל עשאו ב'יהי נועם', אבל במקדש באו אמנים מצור, וכיון שנעשה על ידי גוים, היה צריך בדיק הבית ולבסוף נפל. מעלת המשכן היתה מכח הקמתו באמנים יראים ושלמים.

מובא ב'כף החיים',⁷⁴ שלא מכניסים גוי לסוכה. והטעם כי אסור לגוי להכנס למעלה מהחיל. היונים פרצו בתוך החיל שלוש עשרה פרצות.

"בצלו חמדתי וישבתי"⁷⁵ - עם ישראל חמד לשבת בצלו של הקדוש ברוך הוא בהר סיני, ואומות העולם ברחו משם, אם כן אין להם מה לחפש בסוכה.

במדרש:⁷⁶ אמר רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא, בזכות 'ולקחתם לכם ביום הראשון' אני נגלה לכם ראשון, ופורע לכם מן הראשון, ובונה לכם את הראשון, ומביא לכם את הראשון.

אני נגלה לכם ראשון - זה הקדוש ברוך הוא, שכתוב:⁷⁷ "אני ראשון".

ופורע לכם מן הראשון - זה עשו הרשע, שכתוב:⁷⁸ "ויצא הראשון אדמוני".

ובונה לכם את הראשון - זה בית המקדש, שכתוב:⁷⁹ "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו".

ומביא לכם את הראשון - זה מלך המשיח, שכתוב בו:⁸⁰ "ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן".

ארבעה ענייני גאולה יש בארבעה פרקים, שהרי בפסח נידונים על התבואה, בשבועות - על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, ובסוכות נידונים על המים. וכך בפסח

⁷² ברכות ג, ב.

⁷³ פרשת פקודי. מובא בספר ירח למועדים.

⁷⁴ לח"ר יעקב סופר, תרל"ט, ו.

⁷⁵ שיר השירים ב, ג.

⁷⁶ ילקו"ש ויקרא כג.

⁷⁷ ישעיה מד, ה.

⁷⁸ בראשית כה, כה.

⁷⁹ ירמיה יז, יב.

⁸⁰ ישעיה מא, כז.

יגאלו מהשעבוד, בעצרת - יהיה קיבוץ גלויות על ידי משה, בראש השנה גמר הדין באויבי ה', ובסוכות יהיה בנין המקדש.⁸¹

הגנת הסוכה

הסוכה מלשון סכך מגינה ומצילה. ויש לשאול לשם מה אנו זקוקים להגנה ומסתור, הלא זה עתה יצאנו מיום הכיפורים בו נמחלו עוונותינו, ואנו נקיים בשעה זו יותר מכל השנה, ואם כן מה מקום עתה לחסות בסתר כנפי השכינה שתגונן עליה באברותיה?

התשובה לכך, כי היא הנותנת.

אמנם צלחנו את חודש הרחמים והסליחות, את עשרת ימי תשובה, את יום הדין שבו הדין הומתק בתקיעת השופר שזכינו לשמוע, הגענו לשיא הזכות והקירבה לה' ביום אדיר ונורא בימי שנה, יום שבו נסלח ונתכפר לנו, ואחר שביום זה לא ניתנה רשות לשטן לקטרג, עתה הוא יוצא חבול מהימים הקדושים הללו, ומרגיש שקצו קרב ומנסה להתחיל שוב לחזור למלאכתו ביתר שאת וביתר עז.

אמנם הוא זלל בתיאבון רב את השעיר לעזאזל, ולרגע הוסחה דעתו ממלאכתו, אבל לאחר מכן:⁸² 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו', ואין לך רשע בכל השטנים כס"מ, המצפה מתי יהיה מיכאל בוכה והוא ממלא שחוק פיו.

והנה הוא מוצא את ישראל רצים למצוות מי לסוכתו מי לאתרוגו, ושוב אינו יכול לפעול מאומה.

והנה סוף סוף מגיע היום הראשון לחשבון עוונות, ואז הוא מנסה להתנפל עלינו בכל כוחותיו, או אז מגיעה מצוה הנפלאה הזאת של הסוכה המשמשת לנו מחסה מכל ענייני העולם הזה. אילו היינו נכנסים ישר לבית ולא יוצאים לגלות הזו שתמרק את הכפרה הנדרשת, היה קשה מאד להתמודד מול כוחותיו של הבעל דבר כשיראה אותנו נכנסים היישר לארמונות ביתנו, להיכלנו, לומר שלום עלי נפשי, בהרגשה שכל אוצרותינו מלאים שבע, דגן תירוש ויצהר, ולפחות לשנה הבאה עלינו לטובה, אנו כבר מסודרים.

ושמעתי מידידי הרה"ג גדעון שריון שליט"א, שמצא כי האותיות שלפני תיבת סכה הם 'ניד' - אותיות דין. כך שבסוכה נכפה הדין. ודברי פי חכם חן.

על כן דוקא בעת הזאת עלינו להיות זהירים ביותר שלא להתפתות ולהשתרש בקנייני העולם הזה, ואנו זקוקים לסוכה שתעלה אותנו גבוה עד אליו יתברך, באשר היא ממחישה לנו את אפסיות עולם הזה, וכפי שאנו קוראים על כך בימים אלו בקהלת, ואנו גם מנענעים את ארבעת המינים לכל עבר לעצור רוחות וטללים רעים, ואחר כך אומרים 'משיב הרוח ומוריד הגשם', כלומר הורדנו מעצמנו גשמיות, ואנו נכספים לטל של תחיה, או אז יש לנו מטעמת כל שהיא מהעולם אליו אנו שואפים להגיע, ורוצים באמת שיכירו וידעו כל יושבי תבל שאליו תכרע כל ברוך תשבע כל לשון.

כמהים אנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא, בהם הרוחניות מנצחת את הגשמיות ודבקים אנו בו יתברך, 'בצל חמדתי וישבתי', ויושבים בצל סוכת עורו של לוייתן, אשר פשט עורו וחומריותו ונשאר אורו יתברך, האור הגנוז שבו נוכל לצפות מקצה העולם ועד קצהו ובו יתיישבו לנו כל שאלותינו.

⁸¹ הגר"א באבן שלמה.

⁸² תהלים לז, לב.

הסוכה – תיבת נח

ה'שם משמואל' כותב,⁸³ כי אף שבפועל כולם מקיימים מצוות סוכה בשוה, אבל אין הסוכה קולטת את כולם בשוה. והיא כדמיון תיבת נח,⁸⁴ שכל הראוי להכנס לתיבה התיבה קולטתו, וכל שאינו ראוי אין התיבה קולטתו. והיא כמו ארץ ישראל שנאמר בה:⁸⁵ 'כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם', שארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עבירה, אלא ששם הוא בפועל וכאן הוא בפנימיות.

ועל כן באה מצות סוכה אחר יום הכפורים, שנטהרו נפשות ישראל בהכרח, ברב או במעט, ואז אפשר לסוכה לקלוט אותם. והסימן לזה כי מי שהסוכה קולטתו, הוא מוצא קורת רוח מאד מאד בסוכה, ולהיפוך חס ושלום, מי שאין הסוכה קולטתו אינו מוצא בה קורת רוח. וזה לא לכל אדם בשוה, אלא מי שמוצא בה קורת רוח ביותר, הוא לעד שקולטתו ביותר. ובאשר זה תלוי במחשבת הלב, אינו גלוי וידוע אלא ליודע תעלומות, והוא היודע ועד בזה.

עוד כתב⁸⁶ על ענין ניסוך המים, שסוכה היא דוגמת תיבת נח, ואף שכולם יושבין בסוכות אבל להיות נקלט בה צריך להיות מעיקר ושורש של ישראל, והיא הגנה בעד הכחות הרעים הרודפים אחר האדם לבלבלו ולהכניס בו מחשבות לא טובות, כמו תיבת נח שהיתה הגנה מפני המים הזדונים, הם מי המבול.

ובמדרש,⁸⁷ 'קנים תעשה את התיבה' אמר רבי יצחק, מה הקן הזה מטהר את המצורע, אף תיבתך מטהרתך. והיה צריך לטהרה, שלא הוכיח את דורו, ואף שהוכיחם והיו מבזים אותו, מכל מקום נדרש ממנו יותר, ועל העדר הדיבור במקום הראוי, כגון תוכחה, באים נגעים. ולכן היה צריך טהרה כטהרת המצורע.

ובמדרש, אמר נח על עצמו, ואני כאשר עשו כן עשיתי ומה ביני לבינם. אף שהם השחיתו דרכם והוא היה צדיק גמור, דן את עצמו כאילו היה בידו למחות בתוספת תוכחה ולא מיחה, ולכן התיבה היתה לכפרה וטהרה, על מה שחשב שמגיע לו עונש כדור המבול.

ולפי האמור שהסוכה היא דוגמת תיבת נח, היא גם טהרה אפילו על חטא כדור המבול.

ולפי זה יש לומר שמאחר שסוכה היא טהרה, ואמרו ז"ל,⁸⁸ מפני שחטאו בגלגל עין הדומה למים, לפיכך נמחו במים, שהם במעשיהם הרעים המשיכו התפשטות כח מים הזדונים המסתיר את אורו יתברך מהאיר אל העולם.

וזהו הענין שלא שמשו המזלות כל י"ב חודש, שכל ענין האור הוא מנובלות אור של מעלה, והמים הזדונים הסתירוהו. ומאחר שענין סוכה הוא טהרה על כל אלה, זוכים להיפוך, להתגלות האור העליון בתחתונים, ולעומת שאז היתה התפשטות כח המים הזדונים, זוכין בסוכה להיפוך, והוא ניסוך המים.

⁸³ חלק המועדים - סוכות שנת תרע"ג.

⁸⁴ ראה זוהר פנחס רנו, א.

⁸⁵ ויקרא יח, כח.

⁸⁶ חלק המועדים - סוכות שנת תרע"ו.

⁸⁷ בראשית רבה פרשה לא.

⁸⁸ סנהדרין קח.

שמצד התפשטות כח הקדושה הרחוקים נעשו קרובים, ומים התחתונים נתקרבו, ולעומת כשהם חטאו בגלגל העיץ שדומה למים משכו עליהם את מים הזידונים, כן גם בסוכות, כשישראל נתכפרו ונטהרו בגלגל העיץ הדומה למים זוכין לניסוך המים.

ובזה מפרש מה ששמע מאביו משם האדמו"ר הרי"ם מגור, שסוכות הוא 'עיץ טובה'. כי מחמת טהרת גלגל העיץ נמשכה גם עיץ טובה. ואולי זה גורם גם למצות לולב, יעשו כולם אגודה אחת ויבואו אלו ויכפרו על אלו שזה פרי טובת העיץ.

יהיו נא הדברים לעלוי נשמת ידידי היקר

כה"ר מירון מאיר גיל בן יאנינה

נלב"ע ט' בתשרי

ולעלוי נשמת

דודי היקר

הרה"ג ששון חי בן ויקטוריה בצרי זצ"ל

נלב"ע ביום טוב הראשון של סוכות ט"ו בתשרי תשע"ו

ולעלוי נשמת הצדיק שנפטר בשנת תשפ"ב במוצאי החג,

רבי יעקב בן דונא לסרי זצ"ל.

תזכו לשנים רבות נעימות וטובות, חתימה טובה, שבת שלום, וחג שמח!

בברכה, משה בכמוהר"ר עזרא בצרי

בין כסה לעשור, תשרי התשפ"ג